

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL FARMACILOR DIN TIRGU MUREȘ

I. Prima farmacie din orașul Tirgu Mureș

dr. I. Spielmann, Carolina Lázár Szini,, dr. I. Orbán

Deținem date contradictorii și relativ puține în legătură cu istoricul farmaciilor din Tirgu Mureș. Gy. *Orient* (1) consideră că prima farmacie din Tirgu Mureș a fost a lui János *Mauksch* fondată în anul 1760, iar cea de a doua a lui *Wladár* înființată probabil în anul 1792. Intr-un alt pasaj al aceleiași lucrări *Orient* arată însă că prima farmacie din Tirgu Mureș a fost înființată în 1760, iar a doua în 1762 (2). Din Instrucțiunile farmaceutice ale lui Tobiás *Mauksch* redactate în 1793 și traduse, respectiv publicate tot de Gy. *Orient* (3) — reiese că farmacia lui *Wladár* din Tirgu Mureș a fost fondată „la cîtiva ani“ după moartea lui János *Mauksch* (1777). Este cunoscut și faptul că farmacistul *Adám Wladár* a murit în anul 1789.

Cercetările noastre întreprinse în Arhivele Statului din Tirgu Mureș au clarificat o bună parte a istoricului primelor farmacii din Tirgu Mureș. Pînă în prezent nu am găsit nici o referire la existența unei farmacii în oraș sau pe teritoriul scaunului Mureș înainte de anul 1733.

Numele farmacistului *Simon Schwartz* este menționat în documente pentru prima dată în anul 1733. El este amintit și de *István Fodor*, autor al unor lucrări monografice privind orașul Tirgu Mureș (4), care afirmă că *S. Schwartz* a obținut din partea Guberniului ardelean drept de imunitate și scutire de impozite asupra imobilului său, și-a înființat farmacia în anul 1736. Același *Schwartz* figurează între anii 1758—64 ca senator al populației catolice în Magistratul orașului.

Noile documente arhivistice atestă însă faptul că farmacia lui *Schwartz* exista cu cîtiva ani mai devreme decît presupune *Fodor*. În adresa Guberniului ardelean emisă la 3 decembrie 1733 către Magistratul orașului putem citi: „Guberniul a fost înștiințat că există în orașul Tirgu Mureș un farmacist venit din altă parte, care își exercită profesiunea într-un imobil închiriat provizoriu, indeletnicindu-se doar cu vînzarea medicamentelor, iar Dvs. l-ați impus și căutați a-l obliga de a plăti dări... Guberniul nu este de părerea că dînsul ar fi obligat și ar trebui constrîns s-o facă; deoarece nu posedă imobil propriu și cei cu o situație similară cu a lui, nu sînt supuși la plata impozitelor în alte orașe“ (5).

Nu cunoaștem măsurile adoptate de Magistratul orașului, dar le putem deduce din faptul că peste 3 ani farmacistul se plînge din nou Guberniului pentru faptul de a fi fost impus. În răspunsul său datat la 3 februarie 1736, Guberniul atrage în mod stăruitor atenția oficialităților orașului că procedeul adoptat nu poate fi considerat „potrivit și just“, dînd dispoziții ca pe viitor

„farmacistul în cauză să nu fie vexat sub nici-o formă“, iar Magistratul oraşului urmînd a se conforma întocmai dispoziţiilor guberniale anterioare emise în această problemă (6).

Tonul energic al notei guberniale a avut probabil efect, căci în anii următori nu mai dăm de urma nici unei plîngerii de a farmacistului *Schwartz*.

Deţinem puţine date personale referitoare la primul farmacist din Tirgu Mureş. Intocmai ca şi farmaciştii timpului, probabil că şi el şi-a făcut ucenicia într-o oficiină aflată în funcţiune. Putem presupune că era înrudit — poate chiar frate — cu farmacistul Săndor *Schwartz*, care a fost proprietarul farmaciei din Cluj între anii 1727—1749 (7).

În lumina datelor de mai sus putem conchide că prima farmacie din Tirgu Mureş a fost înfiinţată cu cel puţin 27 de ani înaintea datei presupuse de *Orient*. Din documentele care ne stau la dispoziţie nu putem stabili cu certitudine dacă *Simon Schwartz* era proprietarul farmaciei sau închiria doar farmacia oraşului.

Nu cunoaştem motivul pentru care *Schwartz* a abandonat profesiunea de farmacist. Fapt este că, în anul 1750 şi-a vîndut farmacia cu „toate medicamentele şi toate drepturile“ pentru suma de 300 de florini farmacistului *Carol Macskin*, predînd în mod solemn oficiina noului proprietar în „prezenţa a doi oameni oficiali“. Vechiul proprietar se obligă totodată prin contract — ca pe viitor — să se abţină de a păstra în dauna noului proprietar ceva din obiectele farmaciei şi de a le vinde (8).

Totuşi *S. Schwartz* nu s-a ţinut de angajamentul luat. În 1755 farmacistul *Schennegg*, succesorul lui *C. Macskin* se plînge Guberniului că, deşi Magistratul oraşului l-a mai marşat odată pe *S. Schwartz* pentru asemenea abateri acesta „condus de nu se ştie ce fel de intenţii şi uitînd de obligaţiile sale contractuale, a îndrăznit să înstrăineze anumite lucruri şi medicamente care ţineau direct de farmacie în dauna mea şi a contractului“ (9).

Guberniul dă curs plîngerii lui *Schennegg* şi atrage — prin intermediul Magistratului — atenţia lui *S. Schwartz* că o dată ce s-a obligat prin contract să nu mai vîndă medicamente, să ţină de datoria sa de a se conforma întocmai angajamentelor luate „ca astfel noul farmacist să nu sufere daune“ (10). Nu mai cunoaştem alte plîngerii ale lui *Schennegg* îndreptate contra vechiului farmacist. Numele lui *Schwartz* apare pentru ultima dată într-un act oficial în anul 1765 (11), iar în anul următor (1766) documentele pomenesec de acum de văduva sa — *Barbara Karantsi* (12).

Despre activitatea lui *K. Macskin* ştim şi mai puţine. A decedat în anul 1751 sau 52, iar farmacia sa a fost cumpărată de farmacistul *Joseph Bayer* (13). Dat fiind necesitatea unei farmacii permanente la Tirgu Mureş, *Bayer* cere şi obţine din partea Guberniului la 13 decembrie 1752 o patentă de protecţie (14). Deoarece în anii următori se fac multe referiri la această patentă, publicăm în traducere părţile esenţiale din textul ei:

„Deoarece binele public reclamă pentru menţinerea genului uman lovit de flagelul diferitelor boli, alături de alţi factori favorabili şi existenţa în fiecare stat bine organizat a unei farmacii dotate cu medicamente de cea mai bună calitate, recent adresîndu-se nouă *Joseph Bayer*, care după ce şi-a arătat îndemnarea în meşteşugul său în farmacia cesaro-crăiască din Sibiu şi în alte localităţi şi care stabilîndu-se apoi în oraşul regal liber Tirgu Mureş, ţine actualmente acolo o farmacie şi îşi exercită profesiunea în mod util şi spre mulţumirea comunităţii, iar pentru a fi şi de mai mare folos publicului, s-a angajat să procure pe viitor pentru farmacia sa medicamente şi mai multe, iar pentru ca dinsul să-şi poată duce la îndeplinire toate aceste bune şi laudabile intenţii, ni s-a adresat nouă, cerînd cu smerenie să-i eliberăm o patentă de protecţie. Prin atribuţiile noastre transmise

prin grația Majestății sale dăm de știre tuturora cărora li se cuvine și în primul rând Magistratului orașului amintit, că numitul farmacist Joseph Bayer să nu fie conturbat sub nici o formă în realizarea bunelor sale intenții, ci din contră să fie susținut prin sfaturi și ajutoare, iar casa sa să fie păstrată în mod statornic liberă de orice impozite, protecția noastră astfel asigurată, fiind obligatorie pentru toi...”

Această patentă asigură deci lui Bayer scutire de impozite și protecția autorităților. Promovarea intereselor farmaciștilor constituia o parte integrantă din politica sanitară adoptată de absolutismul luminat habsburgic. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În condițiile lipsei de personal sanitar și a frecvenței epidemiilor de ciumă, Maria Tereza ordonă în 1752 ca fiecare județ să angajeze un medic oficial. Guvernul proteja farmaciile existente și dădea dispoziții pentru înființarea unor noi oficine magistraților în localitățile unde farmaciile lipseau (15).

Nu cunoaștem localul în care a funcționat farmacia lui Bayer în primii ani, dar în 1754 Magistratul orașului îi închiriaza pe timp de 5 ani pentru suma de 100 de florini, încăperi din „casa orașului“ (Primăria) (16) (Actualmente Piața Trandafirilor nr. 54).

Bayer decedând în 1754, văduva sa se recăsătorește încă în acel an cu farmacistul Dominic Schennegg. Noul farmacist se stabilise la Tirgu Mureș în 1754. El a lucrat anterior la farmacia cesaro-crăiască din Viena, apoi la farmaciile din Buda și Alba Iulia. Prin căsătoria sa cu văduva lui Bayer — Ana Terezia Hammer — patenta de protecție trece asupra lui (17).

Judecând după farmaciile unde și-a primit formația — Schennegg pare a fi fost un specialist instruit. Pentru perioada 1754—65, în care a lucrat la Tirgu Mureș, deținem date relativ numeroase. Cu oficialitățile orașului a avut dese conflicte, deoarece aceștia nu-i respectau drepturile reale sau arogate de el, farmacia sa a fost de mai multe ori evacuată cu forța etc. Dar conflictele par a fi fost în legătură și cu caracterul farmacistului. Astfel este cunoscut faptul că, în anul 1759 Schennegg l-a maltratat brutal în public pe chirurgul Ștefan Ponta. La procesul intentat contra lui Schennegg, chirurgul s-a exprimat că farmacistul ar fi „o persoană înerezută pînă la îndrăzneală în forțele sale, care nu respectă nici legile divine, nici cele umane și care a maltratat și a rănit diversibus vicibus, locis et temporis mulți oameni cinstiți ai acestui nobil oraș“ (18).

Chiar din anul 1754 Schennegg cere Guvernului să-i elibereze o nouă patentă de protecție pentru a-și putea apăra interesele profesionale „față de neobișnuitele și multiplele greutăți de care a avut și poate va mai avea încă parte mai ales în acest oraș regal liber“. Dacă nu i se va acorda o asemenea patentă — scrie el — „voi fi nevoit să-mi părăsesc locuința și deci și oficina farmaceutică“ (19).

În anul 1754 cînd curtea de Apel se mută de la Mediaș la Tirgu Mureș, farmacia lui Schennegg este evacuată din „casa orașului“ în ciuda contractului încheiat încă de Bayer pe cinci ani. Farmacistul păgubit se adresează Guvernului arătînd că „am fost silit prin ordinul magistratului să mă mut într-o altă casă — dar nepotrivită, împreună cu medicamentele mele în timpul celei mai cumplite ierni, suferind astfel o pagubă materială de cel puțin 300 de florini, căci mai mult de 80 din vasele mele farmaceutice au înghețat, s-au spart și s-au nimicit în gerul năpraznic“ (20).

În adresa sa din 28 februarie 1755 Guvernul își însușește cauza farmacistului și își exprimă dezacordul față de comportarea Magistratului. Schennegg „nu ar fi trebuit să fie scos din locuința — cedată legal de oraș — mai ales într-un ger atît de cumplit, suferind mari daune în medicamentele și va-

sele sale farmaceutice... Ar fi fost necesar cel puțin să i se asigure contra unei plăți potrivite un alt quartir". Adresa Guvernului trage concluzia că Magistratul orașului „dă puțină atenție farmaciei, care servește binele public și alinarea bolnavilor“, de aceea „binele public care ca pe viitor Dv. să protejați și să susțineți cu mai multă atenție pe farmacist“ (21).

Numai la câteva luni de la aceasta adresă — în septembrie 1755 — Guvernul ordonă din nou Magistratului orașului să desemneze lui *Schennegg* „erga moderatum Censum o casă în care atît el, cît și farmacia sa să poate ființa în siguranță și să poată lucra și pe mai departe pentru binele orașului“. Guvernul sprijină totodată și cererea lui *Schennegg* pentru a putea păstra și pe viitor oarendă de altă natură pe care o deținea de la oraș, atrăgînd atenția Magistratului că prin asemenea mici favoruri acordate lui *Schennegg* poate obține „mult mai multe profituri rezultînd din legarea acestuia de oraș“. În același document se întărește patenta emisă lui *Bayer*, trecută și asupra noului farmacist și se dau dispoziții Magistratului ca „în interesul său propriu să protejeze și să apere pe cît se poate pe acel farmacist, pentru ca el să nu fie nevoit să se mute în alt oraș“ (22).

Guvernul avea toate motivele să insiste pentru rămînerea farmacistului *Schennegg* la Tîrgu Mureș. La 3 ani de la emiterea ordonanței *Mariei Tereza*, Magistratul orașului nu reușise încă să angajeze un medic oficial. Această problemă va fi rezolvată de abia o dată cu stabilirea la Tîrgu Mureș — în 1757 — a lui *I. Mátyus* (23).

O nouă plîngere a lui *Schennegg* parvine în 1757 Guvernului privind lezarea drepturilor sale. În răspunsul său oficialitatea supremă a Transilvaniei, întreabă „de către cine, în ce problemă și pentru ce“ sînt nesocotite prerogativele asigurate prin patenta de protecție farmacistului *Schennegg*. Totodată el cere un raport oficialităților orașului despre situația farmaciei pîndîntreabarea dacă *Schennegg* și-a amenajat oficina în mod corespunzător și dacă farmacia se află, oare, în situația în care era în momentul emiterii patentei (24).

Peste alți 2 ani *Schennegg* cere Guvernului să fie scutit de toate impozitele și să i se acordă în mod gratuit un imobil corespunzător pentru farmacia sa și magazia acesteia, motivîndu-și cererea prin expunerea faptului că farmacia sa este singura nu numai în Tîrgu Mureș dar și în orașele și localitățile învecinate. Cu toate acestea — se plînge farmacistul — autoritățile locale îi pun în cale nenumerate piedici: nu-l scutesc de dări și nu i-au reparatizato locuința corespunzătoare așa cum dispusese anterior Guvernul (25).

De data acesta sentința Guvernului înclină mai mult de partea Magistratului orașului. „Guvernul nu vrea să impună“ Magistratului — se afirmă în acest document — ca farmacistul să fie scutit de dări și să i se dea locuința gratuită. Cere doar ca *Schennegg* să nu fie conturbat pe viitor în imobilul pe care-l ocupă, iar activitatea sa profesională să fie sprijinită (26).

Această schimbare în atitudinea Guvernului trebuie pusă în legătură probabil cu stabilirea în oraș a farmacistului *János Mauksch*, originar din Cluj, cu intenția hotărîtă de a fonda o a doua farmacie la Tîrgu Mureș.*

Sosit la redacție: 1 august 1969.

Bibliografie

1. GY. ORIENT: Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története, Cluj, 1926, p. 170—190; 2. GY. ORIENT: op. cit. p. 204; 3. GY. ORIENT: Az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának gyógyszerészeti gyűjteménye, in vol.: Dolgozatok az

* Pe această cale mulțumim profesorului dr. *Farczádi Elek*, pentru prețiosul ajutor dat în traducerea textelor latine.

Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiságtarából, Cluj, 1918, p. 247—48; 4. I. FODOR: Krónikás Füzetek, Tîrgu Mureş, 1940, seria IV, nr. 10, p. 13; 5. Arhivele Statului din Tg. Mureş, Fondul Primăria Oraşului nr. 1736/176 (în continuare dăm numai numărul arhivistic al documentelor); 6. Ibidem; 7. GY. ORIENT: op. cit. (vezi nr. 1), p. 187; 8. 1755/391; 9. Ibidem; 10. Ibidem; 11. 1765/925; 12. 1766/967; 13. 1755/391 și 1763/703; 14. 1757/427; 15. GY. ORIENT: op. cit. (vezi nr. 1), p. 185—86; 16. 1755/391; 17. 1755/391, 1757/427 și 1759/487; 18. Arhivele Statului din Tîrgu Mureş, Fondul Primăriei Oraşului, Protocollum Judiciale ab Anno 1759—1764, p. 1—2; 19. 1757/427; 20. 1755/391; 21. Ibidem; 22. Ibidem; 23. I. SPIELMANN, Z. SZÓKE-FALVI-NAGY, P. SOÓS: A kémikus és balneológus Mátyus István és kora, în: Communicationes de Historia Artis Medicinae, Budapest, 1968. nr. 45. p. 9—57; 24. 1757/427; 25. 1759/487; 26. Ibidem.